

Особливості забезпечення єдності судової практики та відступу від правових позицій Верховного Суду (на прикладі вирішення публічно-правових спорів)

Автор: Берназюк Ян

Організація: Верховний Суд

Видання: Конституціоналіст · 2025

Дата публікації: 2025-01-30

Постійна адреса: <https://constitutionalist.com.ua/osoblyvosti-zabezpechennia-iednosti-sudovoi-praktyky-ta-vidstupu-vid-pravovykh-pozytsij-verkhovnoho-sudu-na-primklyadi-vyrishennia-publichno-pravovykh-sporiv/>

Відомості про автора

Берназюк Ян

Верховний Суд

Анотація

Розділ II. ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА

DOI: [10.33766/2524-0323.90.77-89](https://doi.org/10.33766/2524-0323.90.77-89)

УДК 342.9 Я. О. Берназюк, доктор юридичних наук, заслужений юрист України, професор кафедри конституційного та міжнародного права Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського (м. Київ, Україна) e-mail: bern1979@ukr.net <https://orcid.org/0000-0002-2353-4836>

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄДНОСТІ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ ТА

ВІДСТУПУ ВІД ПРАВОВИХ ПОЗИЦІЙ ВЕРХОВНОГО СУДУ

(НА ПРИКЛАДІ ВИРІШЕННЯ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ)

У статті досліджуються теоретико-правові питання забезпечення єдності судової практики та порядку відступу від правових позицій, сформованих у постановках Верховного Суду, на прикладі вирішення публічно-правових спорів. На підставі аналізу міжнародних та національних правових актів визначено місце єдності судової практики в системі засадничих міжнародних та конституційних принципів. Обґрунтовано, що принцип єдності судової практики не є абсолютним; досліджено поняття та значення відступу від правових позицій. Систематизовано підстави відступу від правових позицій на основі аналізу судової практики вирішення публічно-правових спорів.

Ключові слова: судова практика, забезпечення єдності судової практики, відступ від

правових позицій Верховного Суду, публічно-правовий спір. Постановка проблеми. Конституцією України [1] регламентовано, що в Україні визнається й діє принцип верховенства права. Причому його базовим елементом є принцип правової визначеності, який, крім іншого, означає стабільність і єдність судової практики та можливість відступу судом від своєї попередньої правової позиції лише за наявності вагомих підстав.

Частиною 4 ст. 17 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [2] передбачено, що єдність системи судоустрою забезпечується, зокрема, єдністю судової практики. Згідно з положеннями ч. 5 ст. 242 Кодексу адміністративного судочинства України [3] (КАС України) при виборі й застосуванні норми права до спірних правовідносин суд враховує висновки щодо застосування норм права, викладені в постановках Верховного Суду.

Водночас принцип єдності судової практики не має абсолютного характеру, оскільки процесуальним законодавством Верховний Суд наділений повноваженнями у встановленому порядку відступати від раніше сформованої правової позиції.

Таким чином, виникає певна суперечність між принципом правової визначеності та © Берназюк Я. О., 2020

концепцією «живого права» (динамічного тлумачення права) як складовими верховенства права. Подібна суперечність в адміністративному судочинстві вирішується шляхом встановлення певних обмежень щодо можливості суду відступити від уже сформованої правової позиції. Притім відсутність чітко визначених процесуальним законодавством підстав та порядку такого відступу на практиці обумовлює виникнення проблемних питань, вирішення яких потребує наукового дослідження вказаної проблематики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання забезпечення єд-

ності судової практики досліджували у своїх роботах такі науковці, як М. О. Борисенко, М. В. Буроменський, Д. Д. Луспеник, О. Р. Кібенко, І. А. Перегонцев, В. С. Пирогов, В. Ю. Уркевич, Г. О. Христова та ін. Деякі проблемні питання у цій сфері було розкрито в попередніх роботах автора цієї статті [4]. Водночас у теорії та практиці адміністративного судочинства залишаються нерозв'язаними певні питання забезпечення єдності судової практики за наявності необхідності відступу від правової позиції, зокрема, щодо підстав та порядку такого відступу.

Формулювання цілей. Метою статті є визначення теоретико-правових засад забезпечення єдності судової практики та відступу від правових позицій, сформованих у постановках Верховного Суду (на прикладі вирішення публічно-правових спорів), у контексті співвідношення принципів правової визначеності та концепції динамічного тлумачення права.

Виклад основного матеріалу. Єдність судової практики відіграє надважливу

роль у забезпеченні однакового правозастосування в адміністративному судочинстві, що сприяє правовій визначеності та передбачуваності стосовно вирішення конфліктних ситуацій для учасників судового процесу. З цього приводу у Висновку № 11 (2008) Консультативної ради європейських суддів зазначено, що, визнаючи повноваження судді тлумачити закон, слід пам'ятати також і про обов'язок судді сприяти юридичній визначеності, адже юридична визначеність гарантує передбачуваність змісту та застосування юридичних норм, сприяючи тим самим забезпеченню високоякісної судової системи [5].

Деякі науковці, досліджуючи питання забезпечення єдності судової практики, з посиланням на рішення Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), зазначають, що відступ від прецедентної практики, як правило, визнається ЄСПЛ порушенням п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод (Конвенція).

Вирішуючи питання про розбіжність у судовій практиці, ЄСПЛ в індивідуальному порядку встановлює існування невизначеності, орієнтуючись на три компоненти:

1) чи розбіжності у правозастосуванні судів є істотними та тривалими; 2) чи націона-

льне законодавство забезпечує механізм, здатний вирішити такі суперечності; 3) чи такі механізми застосовувались та якою мірою [6, с. 148]. В Україні завдання забезпечення єдності судової практики відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та КАС України, інших процесуальних кодексів покладається на Верховний Суд.

Притім слушною видається думка Д. Д. Луспеника, який зазначив, що, забезпечуючи єдність судової практики, Верховний Суд має стежити за тим, щоб не була вихолощена сама суть доступу до правосуддя. Завданням Верховного Суду, на думку науковця,

є вироблення правової традиції, згідно з якою безмотивне, неаргументоване відступлення від свого ж правового висновку є неможливим; це забезпечить стабільність судової практики, авторитет Верховного Суду, а отже, і судової влади в цілому [7].

Водночас принцип єдності судової практики не є абсолютним, оскільки в протилежному випадку це означало б неможливість виправити судом своєї власної помилки, викликаній неоднаковим тлумаченням норм права у

зв'язку з нечіткістю закону (невідповідності критерію «якість закону»), або виключало б можливість динамічного розвитку права та суспільних правовідносин.

Наприклад, у системі загального права допускається скасування попередніх прецедентів (overruling of precedent) і вважається, що прецеденту можна не слідувати, якщо: його можливо відрізнити з огляду на зміну відносин у суспільстві з моменту його прийняття чи якщо змінилися відповідні правові принципи; він був вирішений *per incuriam*, тобто якщо при його прийнятті з певних причин не були застосовані належні приписи законодавства чи прецеденти або вони були неправильним витлумачені; у разі визнання його таким, що підлягає скасуванню, якщо на практиці він не діє [8, с. 381-382].

Згідно з положеннями ст. ст. 37 та 45 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [2], Велика Палата Верховного Суду, як постійно діючий колегіальний орган Верховного Суду, забезпечує, зокрема, у визначених законом випадках здійснення перегляду судових рішень у касаційному порядку з метою забезпечення однакового застосування судами норм права. Причому відповідно до ч. 2 ст. 356 КАС України [13], у постанові Великої Палати Верховного Суду має міститися вказівка про те, як саме повинна застосовуватися норма права, із застосуванням якої не погодилася палата, що передала справу на розгляд Великої Палати Верховного Суду.

Положеннями ч. 3-4 ст. 346 та п. 8 Перехідних положень КАС України [3] встановлено, що суд, який у складі колегії суддів, палати або об'єднаної палати розглядає справу в касаційному порядку, передає справу на розгляд Великої Палати, якщо така колегія (палата, об'єднана палата) вважає за необхідне відступити від висновку щодо застосування норми права в подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду в складі колегії суддів (палати, об'єднаної палати) іншого касаційного суду; Великої Палати; Верховного Суду України. Притім ч. 1-2 ст. 346 КАС України регулює схожу процедуру відступу під правових позицій, сформованих колегіями та палатами в межах Касаційного адміністративного суду.

Як зазначає А. Коновалова у своїй статті «Співвідношення повноважень Касаційного адміністративного суду та Великої палати Верховного Суду за нормами нового КАСУ», Велика Палата діє як суд касаційної інстанції з метою забезпечення однакового застосування норм права касаційними судами, оскільки справа передається на розгляд Великої палати у всіх випадках, коли під загрозу може бути поставлене однакове застосування норм права касаційними судами [9].

Отже, відступ від раніше сформованої правової розв'язує одразу декілька завдань, зокрема пов'язаних як із необхідністю виправлення раніше допущених помилок у тлумаченні норм права, так і забезпеченням динамічного розвитку правозастосування, у тому числі з урахуванням змін, що відбулися в суспільних відносинах, у законодавстві, практиці ЄСПЛ тощо.

Водночас процесуальні питання відступу від правової позиції Верховного Суду, передусім в адміністративному судочинстві, недостатньо урегульовані КАС України. Зокрема, у Кодексі відсутні норми, котрі б визначали підстави, за наявності яких допускається відступ від сформованої правової позиції, порядок та наслідки такого відступу, спосіб доведення цього до відома судів нижчих інстанцій та ін.

Деякі процесуально-правові аспекти відступу від правової позиції на сьогодні вже сформовані в судовій практиці. Так суддя Великої Палати Верховного Суду В. Ю. Уркевич звернув увагу на те, що актуальним у контексті визначення підстав для відступу від правової позиції є питання, що таке подібні правовідносини. З цього приводу у своєму рішенні висловлювався Верховний Суд України, але Велика Палата дещо інакше бачить ситуацію, вважаючи, що слід розрізняти подібні й тотожні правовідносини [10].

Своєю чергою в Окремій думці суддя Великої Палати Верховного Суду (постанова від 8 лютого 2018 року у справі № 357/3258/16-ц) Д. А. Гудима робить наступні

висновки: подібність правовідносин слід встановлювати одночасно за трьома крите-

ріями (суб'єктивним, об'єктивним і, так би мовити, змістовним), проте подібність правовідносин, виявлена одночасно за трьома критеріями, може свідчити, про їх, умовно кажучи, тотожність (однаковий вид суб'єктів, однаковий вид об'єкта й однакові права та обов'язки щодо нього) [11].

У постановах Великої Палати Верховного Суду, зокрема від 27 березня 2018 року в справі № 910/17999/16 [12] та від 11 квітня 2018 року в справі № 910/12294/16 [13], міститься підхід, згідно з яким подібність

правовідносин означає, зокрема, тотожність об'єкта та предмета правового регулювання, а також умов застосування правових норм (часу, місця, підстав виникнення, припинення та зміни відповідних правовідносин).

У даному контексті також важливо зазначити, що Велика Палата Верховного Суду під час розгляду справи № 755/10947/17 зробила висновок, відповідно до якого під час вирішення тотожних спорів має враховуватися саме остання правова позиція [14].

З'ясовуючи питання про те, який саме суд (склад суду) може ініціювати відступ від правової позиції, Велика Палата Верховного Суду в постанові від 27 листопада 2019 року в справі № 629/847/15-к зазначила, що об'єднана палата касаційного суду може відступити від висновку щодо застосування норми права в подібних правовідносинах, викладеного раніше в ухваленому рішенні Верховного Суду, у складі цієї ж об'єднаної палати [15].

Притім, як слідує зі змісту ст. ст. 328, 347 КАС України, ініціювати питання про відступ від правової позиції може виключно Верховний Суд, тобто суди першої та апеляційної інстанцій не мають таких повноважень. Наступною правовою проблемою, яка потребує розв'язання в контексті цього дослідження, є питання щодо підстав, за наявності яких допускається відступ від правової позиції.

Передусім слід зазначити, що, відповідно до сталої практики ЄСПЛ та Великої Палати Верховного Суду, відступ від раніше сформованої правової позиції повинен мати реальне підґрунтя, про що йдеться, зокрема, у п. 70 рішення від 18 січня 2001 року в справі «Чепмен проти Сполученого Королівства» («Chapman v. the United Kingdom», заява № 27238/95) [16].

У справах щодо Росії ЄСПЛ також неодноразово зазначив, що відступи від принципу правової визначеності виправдані лише у випадках необхідності та при обставинах істотного й непереборного характеру (рішення у справі, «Проценко проти Росії», заява № 13151/04, п. 26). Зокрема, відступ від принципу правової визначеності допустимий не в інтересах правового пуризму, а з метою виправлення «помилки, що має фундаментальне значення для судової системи» (рішення в справі «Сутяжник проти Росії», заява № 8269/02, п. 38) [17]. Аналогічні висновки зроблені Великою Палатою Верховного Суду, наприклад, під час розгляду справи № 823/378/16 [18; 19].

Науковцями з цього приводу висловлюються різні точки зору. Так В. Пирогов зазначає, що підставами для відступу можуть бути вади попереднього рішення чи групи рішень (їх неефективність, неясність, неузгодженість, необґрунтованість, незбалансованість, помилковість); зміни суспільного контексту [20].

В. В. Гончаров висловлює думку про те, що відступ від попередньої правової позиції може мати місце у випадку застосування динамічного тлумачення, функції якого пов'язані з виправленням помилок та неузгодженості в офіційній інтерпретації і з еволюційним тлумаченням та забезпеченням функціональної стабільності Основного закону чи іншого джерела права [21, с. 181].

Аналіз судової практики Великої Палати Верховного Суду дозволяє виокремити наступні, найбільш поширені підстави для відступу від раніше сформованої правової позиції Верховного Суду.

1. Зміна законодавства (існують випадки, за яких зміна законодавства не дозволяє суду

однозначно прийти до висновку, що зміна судової практики можлива без відступу від раніше сформованої правової позиції). Наприклад, Велика Палата Верховного Суду в постанові від 12 лютого 2019 року у справі № 826/7380/15 відступила від висновку щодо застосування норм права у подібних відносинах, викладеного в постановах Верховного Суду України від 16 вересня 2015 року у справі № 21 -881а15, від 17 листопада 2015 року у справі № 21-4371а15 та ін., про те, що відшкодування ПДВ здійснюється органом Державної казначейської служби України з дотриманням процедури та на умовах, встановлених статтею 200 ПК України та Порядком № 39, оскільки на момент розгляду цієї справи Великою Палатою Верховного Суду вказаний спосіб захи-

сту визнаний неефективним та таким, що не призводить до поновлення порушеного права платника податків. Станом на сьогодні суди вже застосували цю позицію при вирішенні справ по суті більше 130 разів [22].

2. Ухвалення рішення Конституційним Судом України.

Так Велика Палата Верховного Суду в постанові від 6 лютого 2019 року в справі № 522/2738/17 дійшла висновку про наявність підстав для відступу від правового висновку Верховного Суду України, викладеного в постанові цього суду від 10 березня 2015 року в справі № 21-70а15, з огляду на ухвалення рішення Конституційного Суду України від 13 травня 2015 року № 4-рп/2015 щодо переліку щомісячних додаткових видів грошового забезпечення, які є підставою для перерахунку пенсій військовослужбовців. Станом на сьогодні суди вже застосували цю позицію при вирішенні справ по суті більше 1 000 разів [23].

3. Нечіткістю закону (невідповідності критерію «якість закону»), що призвело до різ-

ного тлумаченням судами (колегіями, палатами) норм права.

Причому варто зауважити, що неоднаковість у правозастосуванні може бути обумовлена різною практикою правозастосування судів різних юрисдикцій (палат та колегій у межах суду однієї юрисдикції) через нечіткість закону (невідповідності критерію «якість закону»). Однією з основних причин низької якості закону є здійснення вузькогрупового та позаправового лобіювання під час законотворчого процесу на користь окремих приватних інтересів, у результаті чого закон починає відображати не стільки загальні інтереси, скільки інтереси окремих груп [24].

У сталій практиці ЄСПЛ поняття «якість закону» означає, що національне законодавство повинне бути доступним і передбачуваним, тобто визначати достатньо чіткі положення, аби дати людям адекватну вказівку щодо обставин й умов, за яких державні органи мають право вживати заходів, що вплинуть на конвенційні права цих людей (див. *mutatis mutandis* рішення ЄСПЛ у справі «С. Дж. та інші проти Болгарії» [«С. G. and Others v. Bulgaria»], заява № 1365/07, п. 39, у справі «Олександр Волков проти України», заява № 21722/11, п. 170) [25].

4. Винесення рішення ЄСПЛ, висновки якого мають бути враховані національними судами.

Слід зазначити, що вказана підстава відступу передусім ґрунтується на конституційному принципі верховенства права, який суд застосовує з урахуванням судової практики ЄСПЛ (ч. 2 ст. 6 КАС України). Відповідно, прецедентна практика ЄСПЛ щодо тлумачення норм Конвенції, що зумовлює розширення сфери застосування в Україні таких принципів, як «належного урядування», «мирного володіння майном», «захисту законних очікувань», «правової визначеності», викликає необхідність у зміні доктринальних підходів до питання конституційних гарантій реалізації прав людини.

Зокрема, у постанові від 20 травня 2020 року у справі № 815/1226/18 Велика Палата Верховного Суду зазначила, що, ініціюючи питання відступу, суд врахував таке: з огляду на те що Конституція України містить не тільки норми прямої дії, але й принципи та цінності, а також ураховуючи те, що суд повинен, у першу чергу, захищати конституційні права та свободи особи при виникненні ситуації, за якої потрібно вибирати пріоритет (вузька інтерпретація норми, що призводить до одного результату, або розширене тлумачення, що тягне за собою більш ефективний захист конституційних прав і свобод), варто робити вибір на користь останнього, враховуючи також дотримання балансу суспільних та приватних інтересів [26].

5. Зміни, що відбулися в праворозумінні.

Такі зміни можуть бути зумовлені: 1) розширенням сфери застосування певного принципу; 2) зміною доктринальних підходів до вирішення складних питань у певних сферах суспільно-управлінських відносин; 3) наявністю загрози національній безпеці; 4) змінами у фінансових можливостях держави.

Вказана підстава певним чином пов'язана із попередньою. Як зазначила з цього приводу Велика Палата Верховного Суду у своїй постанові від 30 січня 2019 року в справі № 876/5312/17, за певних обставин відступ під попередніх правових позицій суду касаційної інстанції узгоджується з уже усталеним, виробленим у праві

цивілізаційним підходом, згідно з яким «Truth or stability - truth is preferable» (при конкуренції між правдивим і стабільним пріоритет варто віддавати першому). Зміна протягом останніх років у правозастосуванні судами положень законодавства, яке деталізує

порядок реалізації особою конституційного права на соціальний захист, пов'язана, зокрема, з позицією Великої Палати, що висловлена в низці рішень [27]. В окремій думці суддя Великої Палати Верховного Суду В. Ю. Уркевич щодо постанови від 12 червня 2018 року у справі № 823/378/16 також зазначив, що, відступаючи від висновку щодо застосування юридичної норми, Велика Палата Верховного Суду може шляхом буквального, звужувального чи розширювального тлумачення відповідної норми або повністю відмовитися від її висновку на користь іншого, або конкретизувати попередній висновок, застосувавши належні способи тлумачення юридичних норм [28].

Одним із проблемних питань у досліджуваній сфері є визначення часу, з якого відступ від правової позиції має застосовуватися судами. З цього приводу слід зауважити, що, за загальним правилом, нова правова позиція застосовується судами під час розгляду справ, провадження у яких відкрито після формулювання певної правової позиції. Водночас, як зазначила Велика Палата Верховного Суду в постанові від 28 березня 2019 року у справі № 11-585cap18, у виняткових ситуаціях, вирішуючи головне завдання адміністративного судочинства, суд апеляційної та касаційної інстанції, навівши належні мотиви, може застосувати в інтересах позивача позицію, яка з'явилася на момент вирішення справи вже в процесі відповідного оскарження [29].

Ще однією проблемою в правовому регулюванні забезпечення єдності судової практики та процедури відступу від раніше сформованої правової позиції, є те, що КАС України не визначено порядку доведення такого відступу до відома інших судів.

У своїй статті «Нові підходи Великої Палати Верховного Суду до забезпечення єдності судової практики» О. Р. Кібенко справедливо звертає увагу на те, що єдність судової практики має бути забезпечена, серед іншого, фіксацією відступів від правових позицій; поступово Велика Палата сформулювала наступне правило: якщо відбувся відступ від певної правової позиції, яка містилася в іншому рішенні Верховного Суду, то обов'язково про це зазначається в тексті рішення; притім мають бути наведені вагомі аргументи щодо необхідності такого відступу [30].

Фактично пропонується доповнити ЄДРСР у частині постанов Верховного Суду показником «наявність відступу» із такими варіантами заповнення: «відомостей немає» або, за наявності відповідної інформації – «дата ухвалення постанови (у якій суд відступив від раніше висловленої правової позиції), номер справи».

Висновки. Отже, невід'ємною складовою принципу верховенства права є при-

нцип правової визначеності, який, крім іншого, означає стабільність та єдність судової практики, можливість відступу судом від своєї попередньої позиції лише за наявності вагомих підстав; елементом правової визначеності є принцип єдності судової практики, який полягає в забезпеченні однакового правозастосування в судочинстві, що сприяє передбачуваності щодо вирішення конфліктних ситуацій для учасників судового процесу.

Принцип єдності судової практики не має абсолютного характеру, оскільки процесуальним законодавством Велика Палата Верховного Суду, об'єднана палата, палати Верховного Суду наділені виключними повноваженнями у встановленому порядку відступати від раніше сформованої правової позиції з огляду на те, що в протилежному випадку це означало б неможливість виправлення судом своєї влас-

ної помилки, викликаної нечіткістю закону (невідповідності критерію «якість закону»), що призвело до неоднакового тлумачення норм права, або виключало б можливість динамічного розвитку суспільних правовідносин та права; за певних обставин відступ під попередніх правових позицій суду касаційної інстанції узгоджується з уже усталеним, виробленим у праві цивілізаційним підходом, згідно з яким «Truth or stability - truth is preferable» (при конкуренції між правдивим і стабільним пріоритет варто віддавати першому).

Для узгодження принципу правової визначеності та концепту «живого права» в рішеннях ЄСПЛ та Великої Палати Верховного Суду сформувалася стала практика, відповідно до якої відступ від правової позиції повинен мати тільки вагомі підстави, реальне підґрунтя, тобто суд не повинен відступати від попередніх

рішень за відсутності належної для цього підстави та з метою виправлення лише тих неузгодженостей (помилки), що мають фундаментальне значення для судової системи.

Обґрунтованими підставами для відступу від уже сформованої правової позиції Верховного Суду є: 1) зміна законодавства (існують випадки, за яких зміна законодавства не дозволяє суду однозначно прийти до висновку, що зміна судової практики можлива без відступу від раніше сформованої правової позиції); 2) ухвалення рішення Конституційним Судом України; 3) нечіткість закону (невідповідності критерію «якість закону»), що призвело до різного тлумачення судами (палатами, колегіями) норм права; 4) винесення рішення ЄСПЛ, висновки якого мають бути враховані національними судами; 5) зміни в праворозумінні, зумовлені розширенням сфери застосування певного принципу; зміною доктринальних підходів до вирішення складних питань у певних сферах суспільно-управлінських відносин; наявністю загрози національній безпеці; змінами у фінансових можливостях держави. Серед проблемних питань регулювання відступу від правової позиції Верховного Суду слід виокремити те, що в КАС України відсутні норми, які б безпосередньо визначали підстави, за наявності яких допускається відступ від сформованої правової позиції, порядок та наслідки такого відступу, спосіб відступу, визначення часу, з якого відступ від правової позиції має застосовуватися судами, спосіб доведення відступу до відома судів нижчих інстанцій та ін.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.
3. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV в ред. Закону від 03.10.2017 № 2147-VIII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.
4. Берназюк Я. Вирішення виключної правової проблеми як спосіб забезпечення однакового застосування норм права. Судово-юридична газета. 2019. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/136144-virishennya-viklyuchnoyi-pravovoyi-problemi-yak-sposib-zabezpechennya-odnakovogo-zastosuvannya-norm-prava>.
5. Висновок № 11 (2008) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо якості судових рішень. URL: https://court.gov.ua/userfiles/visn_11_2008.pdf.
6. Борисенко М. О. Вплив практики Європейського суду з прав людини на єдність правозастосування в судовій системі України. Часопис цивільного і кримінального судочинства. 2016. № 3. С. 142-151.
7. Луспенник Д. Д. Завдання Верховного Суду як суду касаційної інстанції. Судово-юридична газета. 2018. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/130875-zavdannya-verkhovnogosudu-yak-sudu-kasatsiynoyi-instantsiyi>.
8. Шевчук С. Судова правотворчість: світовий досвід і перспективи в Україні. К.: Реферат, 2007. С. 381-382.
9. Коновалова А. Співвідношення повноважень Касаційного адміністративного суду та Великої палати Верховного Суду за нормами нового КАСУ. Юридична газета. URL: <http://jur-gazeta.com/dumka-eksperta/spivvidnoshennya-povnovazhen-kasaciynogoadministrativnogo-sudu-ta-velikoyi-palati-verhovnogo-sudu-z.html>.
10. Судді ВС обговорили актуальні питання на VII Судовому форумі АПУ. 2018. Офіційний сайт Верховного Суду. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/602800/>.
11. Окрема думка судді Великої Палати Верховного Суду у постанові від 8 лютого 2018 року у справі № 357/3258/16-ц. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72243445>.
12. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 27 березня 2018 року у справі № 910/17999/16. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73029856>.

26. 13. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 11 квітня 2018 року у справі
27. № 910/12294/16. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73335676>.
28. 14. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 30 січня 2019 року у справі
29. № 755/10947/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79834955>.
30. 15. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 27 листопада 2019 року у справі
31. № 629/847/15-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/86105184>.
32. 16. Case of Chapman v. the United Kingdom: decision of the European Court of Human
33. Rights, 18.01.2001, № 27238/95. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/rus#%7B%22fulltext%22%3A%5B%5C%22Chapman%20v.%20the%20United%20Kingdom%22%5C%22documentcollectionid%22%3A%5B%5C%22GRANDCHAMBER%22%5C%22CHAMBER%22%5D%5D%7D>.
34. 17. Князев В. Правило визначення юрисдикцій має бути максимально доступним і
35. зрозумілим. 2018. Офіційний сайт Верховного Суду. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/620131/>.
36. 18. Окрема думка судді Великої Палати Верховного Суду щодо постанови від 12 чер-
37. вня 2018 року у справі № 823/378/16. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76860159>.
38. 19. Окрема думка судді Великої Палати Верховного Суду щодо постанови від 12 чер-
39. вня 2018 року у справі № 823/378/16. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76441988>.
40. 20. Пирогов В. Підстави відступлення Великої Палати Верховного Суду від власних
41. правових позицій і запитання щодо таких підстав. Юрліга 2019. URL: https://jurliga.ligazakon.net/ua/analytics/183692_pdstav-vi-vdstuplennya-veliko-palati-verkhovnogo-sudu-vdvlasnikh-pravovikh-pozitsiy--zapitannya-shchodo-takikh-pdstav.
42. 21. Гончаров В. В. Динамічне тлумачення юридичних норм. Праці Львівської лабора-
43. торії прав людини і громадянина Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Національної академії правових наук України. Редкол.: П. М. Рабінович (голов. ред.) та ін. Серія І. Дослідження та реферати. Вип. 27. Львів: СПОЛОМ, 2013.
44. 252 с.
45. 22. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 12 лютого 2019 року у справі
46. № 826/7380/15. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80427413>.
47. 23. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 6 лютого 2019 року у справі
48. № 522/2738/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80224649>.
49. 24. Нестерович В. Ф. Етимологія та феномен поняття «лобіювання»: гносеологічний
50. вимір. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2010. № 1. С. 40-51.
51. 25. Серков проти України: рішення Європейського суду з прав людини від 07.07.2011,
52. заява № 39766/05. URL: http://search.ligazakon.ua/_doc2.nsf/link1/SOO00264.html.
53. 26. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 20 травня 2020 року у справі
54. № 815/1226/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/89819907>.
55. 27. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 30 січня 2019 року у справі
56. № 876/5312/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79684887>.
57. 28. Уркевич В. Велика Палата Верховного Суду: перший досвід функціонування.
58. Юридична газета. URL: <http://jur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/velika-palata-verhovnogo-sudu-pershiy-dosvid-funkcionuvannya.html>.
59. 29. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 28 березня 2019 року у справі
60. № 11-585cap18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81047535#>.
61. 30. Кібенко О. Нові підходи Великої Палати Верховного Суду до забезпечення єдності
62. судової практики. Судово-юридична газета. 2018. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/129294-novi-pidkhodi-velikoyi-palati-verkhovnogo-sudu-do-zabezpechennya-yednostisudovoyi-praktiki>.

63. References:

64. 1. Konstytucija Ukrai'ny vid 28.06.1996 № 254k/96-VR. (1996) N. p. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text). [in Ukrainian].
65. 2. Pro sudoustrij i status suddiv: Zakon Ukrai'ny vid 02.06.2016 № 1402-VIII. (2016) N. p. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>. [in Ukrainian].
66. 3. Kodeks administratyvnogo sudochynstva Ukrai'ny: Zakon Ukrai'ny vid 06.07.2005 № 2747-IV v red. Zakonu vid 03.10.2017 № 2147-VIII. (2017) N. p. URL: [http:// zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2747-15](http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2747-15). [in Ukrainian].
67. 4. Bernazjuk, Ja. (2019) Vyrishennja vykljuchnoi' pravovoi' problemy jak sposib zabezpechennja odnakovogo zastosuvannja norm prava. Sudovo-jurydychna gazeta- Ship-Legal newspaper. URL: [https:// sud.ua/ru/news/blog/136144-virishennja-viklyuchnoyi-pravovoi-problemi-yak-sposibzabezpechennja-odnakovogo-zastosuvannja-norm-prava](https://sud.ua/ru/news/blog/136144-virishennja-viklyuchnoyi-pravovoi-problemi-yak-sposibzabezpechennja-odnakovogo-zastosuvannja-norm-prava). [in Ukrainian].
68. 5. Vysnovok № 11 (2008) Konsul'tatyvnoi' rady jevropejs'kyh suddiv do uvagy Komitetu Ministriv Rady Jevropy shhodo jakosti sudovyh rishen'. N. p. URL: [https:// court.gov.ua/ userfiles/visn_11_2008.pdf](https://court.gov.ua/userfiles/visn_11_2008.pdf). [in Ukrainian].
69. 6. Borysenko, M. O. (2016) Vplyv praktyky Jevropejs'kogo sudu z prav ljudyny na jednist' pravozaastosuvannja v sudovij systemi Ukrai'ny. Chasopys cyvil'nogo i kryminal'nogo sudochynstva- Hourly writing of civil and criminal court ruling, 3, 142-151. [in Ukrainian].
70. 7. Luspenyk, D. D. (2018) Zavdannja Verhovnogo Sudu jak sudu kasacijnoi' instancii'. Sudovo- jurydychna gazeta - Ship-Legal newspaper. URL: [https://sud.ua/ ru/news/ publication/130875-zavdannja-verkhovnogo-sudu-yak-sudu-kasatsynoyi-instantsiyi](https://sud.ua/ru/news/publication/130875-zavdannja-verkhovnogo-sudu-yak-sudu-kasatsynoyi-instantsiyi).
71. 8. Shevchuk, S. (2007) Sudova pravotvorchist': svitovyj dosvid i perspektyvy v Ukrai'ni. Kyiv: Referat, 381-382. [in Ukrainian].
72. 9. Konovalova, A. Spivvidnoshennja povnovazhen' Kasacijnogo administratyvnogo sudu ta Velykoi' palaty Verhovnogo Sudu za normamy novogo KASU. Jurydychna gazeta- Legal newspaper. URL: <http://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/spivvidnoshennja-povnovazhen-kasaciynogo-administrativnogo-sudu-ta-velikoyi-palaty-verhovnogo-sudu-z.html>. [in Ukrainian].
73. 10. Suddi VS obgovoryly aktual'ni pytannja na VII Sudovomu forumi APU. (2018). Oficijnyj sajť Verhovnogo Sudu. N. p. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/602800/>. [in Ukrainian].
74. 11. Okrema dumka suddi Velykoi' Palaty Verhovnogo Sudu u postanovi vid 8 ljutogo 2018 roku u spravi № 357/3258/16-c. (2018) URL: [http://www.reyestr.court.gov.ua/ Review/ 72243445](http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72243445). [in Ukrainian]. 12. Postanova Velykoi' Palaty Verhovnogo Sudu vid 27 bereznja 2018 roku u spravi № 910/ 17999/16. (2018) N. p. URL: [http://www.reyestr.court.gov.ua/ Review/73029856](http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73029856). [in Ukrainian].
75. 13. Postanova Velykoi' Palaty Verhovnogo Sudu vid 11 kvitnja 2018 roku u spravi № 910/12294/16. (2018) N. p. URL: [http://www.reyestr.court.gov.ua/ Review/ 73335676](http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73335676). [in Ukrainian].
76. 14. Postanova Velykoi' Palaty Verhovnogo Sudu vid 30 sichnja 2019 roku u spravi № 755/10947/17. (2019)N. p. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79834955>. [in Ukrainian].
77. 15. Postanova Velykoi' Palaty Verhovnogo Sudu vid 27 lystopada 2019 roku u spravi № 629/847/15-k. (2019) N. p. URL: [http://www.reyestr.court.gov.ua/ Review/86105184](http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/86105184). [in Ukrainian].
78. 16. Case of Chapman v. the United Kingdom: decision of the European Court of Human Rights, 18.01.2001, № 27238/95. N. p. (2001) URL: [https:// hudoc.echr.coe.int/ rus#%7B%22fulltext%22:%5B%22Chapman%20v.%20the%20United%20Kingdom%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%5D%7D](https://hudoc.echr.coe.int/rus#%7B%22fulltext%22:%5B%22Chapman%20v.%20the%20United%20Kingdom%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%5D%7D). [in Ukrainian].
79. 17. Knjazjev V. Pravylo vyznachennja jurydykciij maje buty maksimal'no dostupnym i zrozumilym. (2018). Oficijnyj sajť Verhovnogo Sudu. N. p. URL: [https:// supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/620131/](https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/620131/). [in Ukrainian].

97. 18. Okrema dumka suddi Velykoi' Palaty Verhovnogo Sudu shhodo postanovy vid 12
98. chervnja 2018 roku u spravi № 823/378/16. (2018) N. p. URL: [http:// www.reyestr. court.gov. ua/Review/76860159](http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76860159). [in Ukrainian].
99. 19. Okrema dumka suddi Velykoi' Palaty Verhovnogo Sudu shhodo postanovy vid 12
100. chervnja 2018 roku u spravi № 823/378/16. N. p. URL: [http:// www. reyestr.court. gov.ua/ Review/76441988](http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76441988). [in Ukrainian].
101. 20. Pyrogov, V. (2019) Pidstavy vidstuplennja Velykoi' Palaty Verhovnogo Sudu vid vlasnyh
102. pravovyh pozycij i zapytannja shhodo takyh pidstav. Jurliga. URL: [https:// jurliga. ligazakon.net/ua/analitics/183692_pdstavi-vd-stuplennja-veliko-palati-verkhovnogo-sudu-vdvlasnikh-pravovikh-pozitsiy--zapytannja-shhodo-takikh-pdstav](https://jurliga.ligazakon.net/ua/analitics/183692_pdstavi-vd-stuplennja-veliko-palati-verkhovnogo-sudu-vdvlasnikh-pravovikh-pozitsiy--zapytannja-shhodo-takikh-pdstav). [in Ukrainian].
103. 21. Goncharov, V. V. (2013) Dynamichne tlumachennja jurydychnyh norm. Praci L'vivs'koi'
104. laboratorii' prav ljudy i gromadjanyna Naukovo -doslidnogo instytutu derzhavnogo budivnytstva ta misceвого samovrjaduvannja Nacional'noi' akademii' pravovyh nauk Ukraïny. P. M. Rabinovych (Ed.) et al. Serija I. Doslidzhennja ta referaty - Seria I. Doslidzhennja and abstract, issue
105. 27. L'viv: SPOLOM. [in Ukrainian].
106. 22. Postanova Velykoi' Palaty Verhovnogo Sudu vid 12 ljutogo 2019 roku u spravi
107. № 826/7380/15. (2019) N. p. URL: [http://www.reyestr.court.gov.ua/ Review/80427413](http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80427413).
108. 23. Postanova Velykoi' Palaty Verhovnogo Sudu vid 6 ljutogo 2019 roku u spravi
109. № 522/2738/17. (2019) N. p. URL: [http://www.reyestr.court.gov.ua/ Review/ 80224649](http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80224649). [in Ukrainian].
110. 24. Nesterovych, V. F. (2010) Etymolohiya ta fenomen ponyattja «lobiyuvannya»:
111. hnoseolohichnyy vymir. Byuleten' Ministerstva yustytisyi Ukrayiny – Bulletin of the Ministry of Justice of Ukraine, 1, 40-51. [in Ukrainian].
112. 25. Serkov proty Ukraïny: rishennja Jevropejs'kogo sudu z prav ljudy vid 07.07.2011,
113. zajava № 39766/05. (2011) N. p. URL: [http://search.ligazakon. ua/l_ doc2.nsf/ link1/ SOO00264.html](http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SOO00264.html). [in Ukrainian].
114. 26. Postanova Velykoi' Palaty Verhovnogo Sudu vid 20 travnja 2020 roku u spravi
115. № 815/1226/18. (2020) N. p. URL: [http://www.reyestr.court. gov.ua/Review/89819907](http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/89819907). [in Ukrainian].
116. 27. Postanova Velykoi' Palaty Verhovnogo Sudu vid 30 sichnja 2019 roku u spravi
117. № 876/5312/17. (2019) N. p. URL: [http://www.reyestr.court. gov.ua/Review/79684887](http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79684887)
118. 28. Urkevych, V. Velyka Palata Verhovnogo Sudu: pershyj dosvid funkcionuvannja.
119. Jurydychna gazeta - Legal newspaper. N. d. URL: [http://jur-gazeta.com /publications/ practice/ sudova-praktika/velika-palata-verhovnogo-sudu-pershiy-dosvid-funkcionuvannya.html](http://jur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/velika-palata-verhovnogo-sudu-pershiy-dosvid-funkcionuvannya.html). [in Ukrainian].
120. 29. Postanova Velykoi' Palaty Verhovnogo Sudu vid 28 bereznja 2019 roku u spravi № 11-
121. 585sap18. (2019) N. p. URL: [http://www.reyestr.court.gov.ua/ Review/81047535#](http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81047535#). [in Ukrainian].
122. 30. Kibenko, O. (2018) Novi pidhody Velykoi' Palaty Verhovnogo Sudu do zabezpechennja
123. jednosti sudovoi' praktyky. Sudovo-jurydychna gazeta- Ship-Legal newspaper. URL : [https:// sud.ua/ru/news/blog/129294-novi-pidkhodi-velikoyi-palati-verkhovnogo-sudu-dozabezpechennja-yednosti-sudovoyi-praktiki](https://sud.ua/ru/news/blog/129294-novi-pidkhodi-velikoyi-palati-verkhovnogo-sudu-dozabezpechennja-yednosti-sudovoyi-praktiki). [in Ukrainian].
124. Стаття надійшла до редколегії 19.07.2020 Берназюк Я. А., доктор юридических наук, заслуженный юрист Украины, профессор кафедры конституционного и международного права Таврического национального университета имени В. И. Вернадского (г. Киев, Украина)
125. ОСОБЕННОСТИ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЕДИНСТВА СУДЕБНОЙ ПРАКТИКИ И
126. ОТСТУПЛЕНИЯ ОТ ПРАВОВЫХ ПОЗИЦИЙ ВЕРХОВНОГО СУДА
127. (НА ПРИМЕРЕ РЕШЕНИЯ ПУБЛИЧНО-ПРАВОВЫХ СПОРОВ)
128. В статье исследуются теоретико-правовые вопросы обеспечения единства судебной практики и отступление от правовых позиций на примере решения публично-правовых споров. На основании анализа международных и национальных правовых актов определено место единства судебной практики в системе основных международных и конституционных принципов. Обосновано, что принцип единства судебной практики не является абсолютным; исследовано понятие и значение отступления от правовых позиций. Систематизированы основания отступления от правовых позиций на основании анализа судебной практики в публично-правовых спорах.
129. Ключевые слова: судебная практика, обеспечение единства, отступление, правовые позиции, публично-правовой спор.

130. Bernaziuk Ian, Doctor of Laws, Honored Lawyer of Ukraine, Professor of the Department of Constitutional and International Law of Tavrida National University V. I. Vernadsky (Kyiv, Ukraine)
131. PECULIARITIES OF ENSURING THE UNITY OF JUDICIAL PRACTICE AND
132. DEVIATION FROM THE LEGAL POSITIONS OF THE SUPREME COURT
133. (ON THE EXAMPLE OF RESOLUTION OF PUBLIC LEGAL DISPUTES)
134. The article examines the theoretical and legal issues of ensuring the unity of judicial practice and the procedure for deviating from legal positions on the example of resolving public law disputes. An analysis of international and national legal acts, as well as the case law of the European Court of Human Rights and national case law and approaches to understanding the concept and meaning of the principle of unity of case law in the system of fundamental international and constitutional principles.
135. It is substantiated that the principle of unity of judicial practice is not absolute, as the legislation of Ukraine and the constant practice of the European Court of Human Rights allow in exceptional cases to deviate from the previously formulated case law.
136. The concept and significance of the institution of deviation from legal positions are studied and the main features of this institution are outlined. The grounds for deviation from legal positions are systematized on the basis of the analysis of judicial practice in public law disputes.
137. It is established that reasonable grounds for deviation from the already formed legal position may be: change of legislation (there are cases in which change of legislation does not allow the court to unequivocally conclude that change of judicial practice is possible without deviation from practice); ruling by the Constitutional Court of Ukraine; courts make a mistake in interpreting legal norms; passing a decision of the European Court of Human Rights, the conclusions of which must be taken into account by the national courts of Ukraine; changes in legal understanding.
138. Some shortcomings of the legislation in the field of regulation of deviation from legal positions are identified. It is established that the Code of Administrative Procedure of Ukraine does not contain norms that would determine the grounds on which a deviation from the existing legal position is allowed, the procedure and consequences of such a deviation, the method of bringing this to the notice of lower courts, etc. Taking into account the analysis of scientific approaches, proposals for improving procedural legislation have been developed.
139. Keywords: judicial practice, ensuring unity, retreat, legal positions, public law dispute.

Файли матеріалу

[Оригінальний файл автора](#)